

”Kivet kipperällä asemalla”

Suomen kivipöytien rakenteen ja arkeologisen kontekstin analyysi

Arkeologian proseminaariesitelmä

Turun yliopisto

25.4.2018

Jere Leppänen

Abstrakti

Kivipöydät ovat muinaisjäännösryhmänä melko tuntemattomia, eikä niitä ole aikaisemmin tutkittu laajempana kokonaisuutena. Kivipöytä on rakennelma, jossa suuri kivi on vähintään kahden pienemmän kiven kannattelemana ainakin osittain irti maasta. Tutkimuksessa tarkastellaan yhteensä 31 kivipöydän rakennetta, muotoa ja niiden arkeologista kontekstia eli sijoittumista ympäristöönsä ja suhdetta muihin muinaisjäännöksiin. Lähteinä käytetään kivipöydistä tehtyjä inventointi- ja tarkastusraportteja sekä 1800–1900-lukujen kihlakuntakertomuksia. Kivipöydät on tämän perusteella mahdollista erottaa pronssikautisiin kulttikiviin, rakennuskiven hankintaan liittyviin rakennelmiin, rakentajan voimien näytöksi tehtyihin ”väkikiviin” sekä Pohjois-Suomessa uhrikiviin ja seitoihin.

Hakusanat: *historiallinen aika, kivilatomukset, kivipöydät, kivirakenteet, muinaisjäännösryhmät, pronssikausi, uhrikivet*

Kannen kuva: Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2 (Uino 1997).

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen taustaa ja määrittelyä	1
1.2. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät.....	2
1.3. Kivipöytien tutkimushistoriasta	2
2. Tutkimusaineisto	4
3. Kivipöytien rakenteen ja arkeologisen kontekstin analyysi.....	7
3.1. Jalkojen määrä ja rakenne	7
3.2. Pöydän muoto, koko ja korkeus	9
3.3. Kivipöytien sijoittuminen ympäristöönsä	12
3.4. Lähellä olevat muinaisjäännökset.....	13
4. Tulkintaa	15
4.1. Luontaisia vai ihmisen tekemiä?	15
4.2. Pronssikautisia kulttikiviä?.....	16
4.3. Uhrikiviä?	18
4.4. Louhintaan liittyviä?.....	19
4.5. Väkikiviä?	21
5. Tulokset.....	22
6. Lopuksi.....	24
Lähteet ja kirjallisuus	25

LIITE 1: Taulukot kivipöydistä

LIITE 2: Muinaisjäännösrekisterin kivipöytien kuvat

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen taustaa ja määrittelyä

Kivipöydät ovat muinaisjäännösryhmä, jota ei ole arkeologiassa tutkittu kokonaisuutena käytännössä lainkaan. Tämä voi johtua siitä, että ihmisen tekemien ja luontaisen kivipöytien raja ei välittämättä ole kovin helposti hahmotettavissa. Kivipöytien tutkimista vaikeuttaa myös se, että niihin ei liity kulttuurikerrosta, löytöjä, tai muuta arkeologista aineistoa. Tässä tutkielmassa tarkastelen kivipöytien rakennetta ja ympäristöä. Pyrin yksilöimään, mitkä Suomen kivipöydistä ovat mahdollisesti ihmisen tekemiä. Tämän lisäksi tarkastelen yleisimpiä kivipöydistä esitettyjä teorioita laajemman aineiston valossa.

Kivipöydät ovat rakennelmia, joissa suurikokoinen kivi lepää pienemmistä kivistä koostuvien ”kivijalkojen” päällä (mm. Salo 1981: 227). Kivipöytien rakenteessa on paljon variaatiota, ja kyseessä on hyvin heterogeinen muinaisjäännösryhmä. Variaatiota esiintyy muun muassa rakennelman pöytämäisen kiven muodossa ja koossa sekä kivijalkojen määrässä ja rakenteessa (esim. Viljanmaa 2008: 14; Lagerstedt 2015). Nimitän tässä tutkielmassa suurempaa päälliskiveä ”pöydäksi”, ja tätä pöytää kannattelevia kiviä ”jaloiksi”. Yksittäinen jalka voi koostua joko yhdestä kivestä tai useammasta, päällekkäisestä kivestä (esim. Uino 1997).

Vaikka ainakin osa kivipöydistä vaikuttaisi olevan ihmisen tekemiä, eivät luontaisesti muodostuneet kivien kannattelemat suuremmat kivet liene harvinaisia. Tästä on hyvä esimerkki Museoviraston Muinaisjäännösrekisteriinkin¹ luonnonmuodostumana merkitty Raison Hepokankare (mj.rek. 1000030986): 4 x 15 metrin kokoinen kivi on kolmen 70–100 cm suuruisen kiven varassa kokonaan alla olevasta kalliosta irtonaisena (Näränen 2017: 11). Vastaavanlaiset kivet ovat voineet syntyä esimerkiksi siten, että mannerjäätikön sulamisvedet ovat huuhtoneet päällimmäisen kiven alta pois kaikki muut kivet paitsi ne, jotka päälliskiven ja kallion kitka piti paikallaan. Pienempien kivipöytien kohdalla luontaisuuden erottaminen voi kuitenkin olla vaikeampaa.

Tutkielman primäärinä lähdeaineistonä ovat kivipöytätiä käsittelevät inventointi- ja tarkastusraportit sekä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kihlakuntakertomukset.

¹ Kulttuuriympäristön palveluikkuna, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki>

Tutkimus rajautuu alueellisesti Suomeen käytännön syistä: koska primäärinä aineistona ovat inventointi- ja tarkastusraportit, on luotettavalla tavalla tietoa saatavilla vain Suomesta. Raporteissa ja kihlakuntakertomuksissa kivipöydistä käytetään monenlaisia nimityksiä, kuten ”jalkakivi” (Sarkkinen 2010: 1) ja ”kivet kipperällä asemalla” (Castrén 1886: 36). Käytän tässä tutkielmassa termiä ”kivipöytä”, koska sitä käytetään myös Muinaisjäännösrekisterissä.

1.2. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät

Tutkielmassa pyrin selvittämään, onko kivipöydistä erotettavissa jonkinlaisia ryhmiä niiden ominaisuuksien perusteella, ja korreloivatko eri ominaisuudet keskenään jollain tavalla. Kartioitan kivipöytien rakennetta ja tarkastelen siinä ilmeneviä erovaisuuksia ja samankaltaisuksia. Tämän jälkeen tarkastelen eri ominaisuuksia omaavien kivipöytien kontekstia, eli niiden suhdetta ympäristöönsä ja lähialueen muinaisjäännöksiin. Kivipöytien läheisyydessä olevat muinaisjäännökset tarkistin Muinaisjäännösrekisteristä ja etäisyyskien mittamiseen käytin ohessa olevaa Museoviraston karttapalvelua.² Pyrin erottamaan luontaiset kivipöydät ihmisen tekemistä, sekä mahdollisuksien mukaan uudelleenarvioimaan kivipöydistä esitettyjä aiempia tulkintoja, joiden mukaan kivipöydät ovat joko:

- 1) luontaisia,
- 2) pronssikautisia kulttikiviä,
- 3) uhrikiviä,
- 4) historialisen ajan louhintaan liittyviä tai
- 5) niin sanottuja ”väkikiviä”.

(ks. Laurén 1993: 50; Okkonen 2001: 43; Salo 1981: 227–229; Sarkkinen 2010; Taivainen 2008: 16)

1.3. Kivipöytien tutkimushistoriasta

Kuten mainittu, kivipöytien tutkimus on jäänyt melko olemattomaksi. Ensimmäiset kivipöytien maininnat lienevät 1800-luvun lopun kihlakuntakertomuksissa. Haapajärven kihlakuntakertomuksessa J. W. Castrén (1886: 36) toteaa kivipöytää löytyneen muualtakin Suomesta, mutta että ”tutkijat ovat epävarmoja niiden suhteen”.

² Museoviraston karttapalvelu, <https://kartta.museoverkko.fi/>

Kihlakuntakertomukset syntyivät, kun Suomen Muinaismuistoyhdystyksen toimesta Suomen alueen muinaisjäännöksiä alettiin järjestelmällisesti kartoittamaan vuodesta 1876 alkaen (Tallgren 1920: 9, 55). A. M. Tallgrenin mukaan keräystyön tarkoituksena oli tuottaa tieteelliseen tutkimukseen soveltuva aineisto maan muinaisjäännöksistä, ja samalla myös mahdollistaa muinaisjäännösten suojuja ja hoitoja. Sekä esihistorialliset että historialliset muinaisjäännökset ja irtolöydöt kartoitettiin kihlakunnittain, ja työn suorittivat stipendiaatit (Tallgren 1920: 56–57).

Kihlakuntakertomuksissa kivipöydät ovat saaneet huomattavasti enemmän huomiota kuin myöhempinä aikoina. Kertomusten mukaan kivipöytää on ainakin Haapajärven (Castrén 1886: 35–36), Hollolan (Wallin 1894: 182), Jämsän (Talwinen 1881: 29, 45)³, Kajaanin (Lönnbohm 1884: 385–387), Kuopion (Wegelius 1878: 114, 134), Kuortaneen (Ollinen 1896: 35), Mikkelin (Paasonen 1889: 102, 146), Pietarsaaren (Takala 1897: 220–224) ja Rantasalmen (Pelkonen 1902: 14) kihlakunnissa. Kihlakuntakertomuksissa kivipöytää on vaihtelevalla tarkkuudella kuvailtu, mutta tästä enemmän on kerrottu paikallisten kivipöytien liittyvistä uskomuksista ja perimätiedosta. Yleisimmin kivipöydät on liitetty jätiläisiin, ja monista kivistä puhutaan ”jätiläisten kivinä” (mm. Castrén 1886: 35–36; Lönnbohm 1884: 385).

Kihlakuntakertomuksissa kivipöytien saamasta huomiosta huolimatta niitä ei mainita muutama kymmentä vuotta myöhemmin julkaistussa A. M. Tallgrenin *Suomen esihistorialliset ja ajaltaan epämääräiset kiinteät muinaisjäännökset* (1918) -teoksessa. Tallgren kirjoittaa uhrikivistä, mutta ei tarkenna, onko kyse jalallisista kivipöydistä vai yksittäisistä maakivistä. Tallgrenin teoksen jatkoksi kirjoitettu Ella Kivikosken *Suomen kiinteät muinaisjäännökset* (1966) taas miettää uhrikivet ainoastaan kuppikiviksi.

Unto Salo (1981: 227–229) liittää Rauman Kylmäkorvenkalliolla sijaitsevat kivipöydät niiden miljöön perusteella pronssikauteen, ja vertaa niitä Ruotsista vastaavanlaisissa konteksteissa tavattuihin kivipöytien. Salon mukaan kivipöytää on Kylmäkorvenkalliolla kaksi, mutta myöhemmin niitä on löytynyt kolme lisää (Ojala 1989: 3). Ilmeisesti Salon tekstin perusteella kivipöydät yleisemminkin liitetään muun muassa ”esihistorialliseen (ehkä pronssikautiseen) ja Länsi-Suomesta tunnettuun kulttitraditioon” (Uino 1997: 2). Christian Carpelan (2003: 54) ehdottaa, hänkin Saloon viitaten, että Etelä-Suomessa

³ Laatimisvuosi Tallgrenin (1920: 61) mukaan.

kivipöytää rakennettiin pronssikaudella aluksi jonkinlaisiin palvontaan menoihin, mutta että niiden merkitys myöhemmin unohtui, kun niitä ei enää tehty.

Jaana Itäpaloo tarkastelee Raahen Piehingin (Muinaisjäännösrekisterissä ja tässä tutkielmassa Raahe Honganmaja Haarainlampi) jalallista kivipaasia proseminaaritutkielmassaan vuonna 1989. Hän kuvaa kiveä, joka on useiden päälekkäisten kivien varassa kokonaan irti maasta. Kivi on moreenimaalla, ja Itäpalon arvion mukaan ollut kuivalla maalla 3500–3400 eaa. Itäpaloo arvelee rakenteen olevan ihmisen tekemä, ja etsii sille vastineita niin Suomesta kuin Ruotsistakin. Hän vertaa Raahen kivipöytää Rauman Kylmäkorvenkallioon, Konttajärven Tervajäenkään (mj.rek. 854010073) ja kihlakuntakertomusten kiviin.

Ainoa kivipöytin kohdistunut kenttätutkimus on suoritettu edellä mainitulla Rauman Kylmäkorvenkalliolla. Vuonna 1989 alueen kivipöytien ympäristö tutkittiin puolen metrin etäisyydeltä (Ojala 1989: 6). Kaivausjohtajana olleen Helena Ojalan mukaan maasta mitattiin fosfaattipitoisuudet, joista ei Ojalan mukaan ole nähtävissä ihmistoiminnan merkkejä. Ojala arveeakin, että kivipöydät on alun perin tehty suoraan kallion päällä, ja että niitä ympäröivä maa on kertynyt siihen aikojen saatossa.

2. Tutkimusaineisto

Tämän tutkimuksen aineistona olevista kivipöydistä osa löytyi Museoviraston muinaisjäännösrekisteristä. Muinaisjäännösrekisteri ei ole täysin kattava rekisteri Suomen muinaisjäännöksistä, mutta kivipöytää käsittelevän kirjallisuuden vähäisyyden vuoksi rekisteri on kuitenkin toimivin resurssi löytää kivipöytää. Tähän tutkimukseen ei siis sisällä kaikki Suomen kivipöytäkohteet, mistä syystä en tarkastele kivipöytien levintää. Kyseessä on kuitenkin varsin edustava otos kivipöydistä, niin maantieteellisesti kuin myös kohteiden rakenteen ja muodon puolesta.

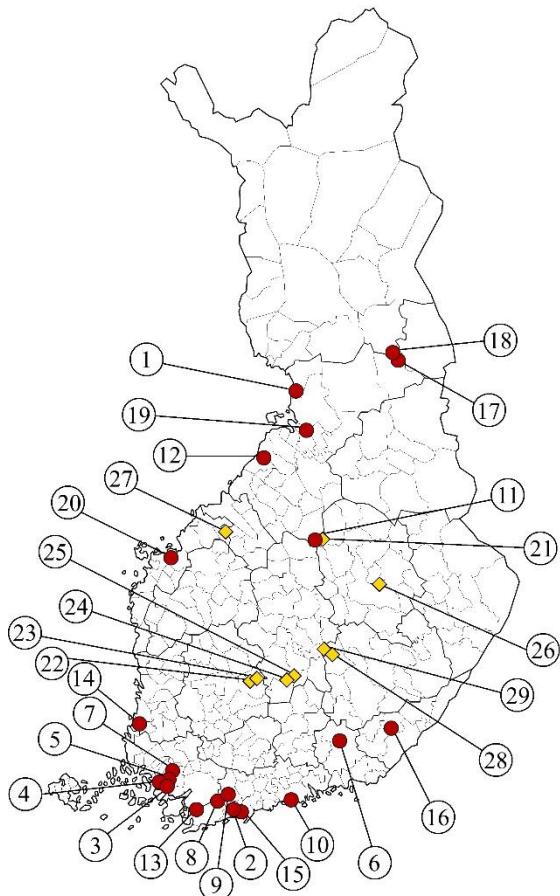
Löysin Muinaisjäännösrekisteristä 26 kohdetta, joissa kivipöytää on yksi tai useampi. Kohteet on kirjattu muinaisjäännösrekisteriin vaihtelevin tavoin: neljätoista kohdetta on määritelty kiinteiksi muinaisjäännöksiksi, kaksi luonnonmuodostelmiksi, viisi kulttuuriperintökohteiksi ja viisi mahdollisiksi muinaisjäännöksiksi. Osa kivipöydistä on alakohteina muissa muinaisjäännöksissä. Muinaisjäännösrekisterissä koheet on tyypitelty, mikä vaikutta kohteiden löytymiseen. Suurin osa (20 kpl) kohteista on

kivipöytä-tyypin alla, mutta osa on määritelty ainoastaan kivirakenteiksi (2 kpl), yksi latomukseksi, yksi kultti- ja tarinapaikaksi ja yksi uhrikiveksi. Muun muassa tästä syystä joitain kohteita on varmasti jäänyt huomaamatta.

Näistä 26 kohteesta aineisto rajautui 20 kohteeseen, joista kivipöytä valikoitui yhteensä 22 kappaletta. Tutkimuksen ulkopuolelle jää aiemmin mainittu, selvästi luontainen Raisio, Hepokankare. Lisäksi kivipöydäksi määritelty Jämsän Kirvessalmi 2 (mj.rek. 1000004247) ei ole tämän tutkielman määritelmän mukainen, koska se ei ole jalallinen (Poutiainen *et al.* 2005: 19). Heinävesi, Vihtarinniemi (mj.rek. 90010019), Närpiö, Trångberget N (mj.rek. 545000001), Pudasjärvi, Römetölväs (mj.rek. 1000006369) ja Alajärvi, Pyhävuori (mj.rek. 934500007) rajautuvat informaation puutteen perusteella. Rauman Kylmänskorvenkallion viidestä kivipöydistä vain kahdesta oli riittävästi tietoa.

Kivipöydistä kertovissa inventointi- ja tarkastusraporteissa ratkaisevassa asemassa ovat kivipöydän ympäristön, muodon, rakenteen ja yksityiskohtien kuvalu sekä ennen kaikkea kuvallinen materiaali. Joissain tapauksissa myös riittävän perusteellinen kirjallinen kuvaus on riittävä. Raporttien lisäksi kävin itse tarkastamassa kaksi kohdetta Kaarinassa: Ala-Lemu 2 ja Sarapisto.

Muinaisjäännösrekisterin lissäksi etsin kohteita kihlakuntakertomuksista. Kertomuksissa tiedon laatu on kuitenkin vaihtelevaa: usein kivipöydistä on kirjattu vain sijainti ja koko, eikä nekään usein kovin tarkasti. Piirroksia kohteista on ainoastaan Haapajärven (Castrén 1886: 41) ja Kajaanin (Lönnbohm 1884: 385) kihlakunnista. Suurin osa kivipöytien käsittelystä jää kuitenkin vain maininnoiksi. Tästä syystä tässä tutkimuksessa kihlakuntakertomusten kivipöydistä voidaan hyödyntää vain murto-osaa. Kihlakuntakertomusten perusteella kivipöytä on kuitenkin Suomessa huomattavasti enemmän kuin mitä Muinaisjäännösrekisteriin on kirjattu; mielenkiintoisesti yksikään kihlakuntakertomusten perusteella tarkastelemistani kivipöydistä ei ole kirjattuna Muinaisjäännösrekisteriin. Usein samalla alueella on kertomuksissa mainittu olevan useita kivipöytää (esim. Castrén 1886: 38–43).

Kuva 1. Kartta tutkimuskohteista. Punaiset ympyrät ovat aineistona olevat kivipöydät Muinaisjäännösrekisteristä ja keltaiset vinoneliöt kihlakuntakertomuksista: (1) Ii, Rautiatesilta NW, (2) Inkoo, Nyängen, (3) Kaarina, Ala-Lemu 2, (4) Kaarina, Lund, (5) Kaarina, Sarapisto, (6) Kouvolan, Hansaarenmäki, (7) Lieto, Villavuori, (8) Lohja, Jätinpöytä, (9) Lohja, Uusi-Hontti, (10) Porvoo, Kalvön kivipöytä, (11) Pyhäjärvi, Kaakkomäki itä, (12) Raahen, Honganmaja Haarainlampi, (13) Raasepori, Jättekasten, (14) Rauma, Kylmänsorvenkallio, (15) Siuntio, Störsvik Sandviken, (16) Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2, (17) Taivalkoski, Haapovaara, (18) Taivalkoski, Pyhitys 1, (19) Tyrnävä, Kivimaanselkä 2, (20) Vöyri, Kasakhällorna, (21) Pyhäjärvi, Haukilammet, (22) Orivesi, Löytäneenlahti, (23) Orivesi, Kokkila, (24) Jämsä, Edessalo, (25) Jämsä, Taivassalo Herrainpöytä, (26) Kuopio, Honkamäki, (27) Veteli, Puusaari, (28) Kangasniemi, Nuija-Heikin väkikivi, (29) Kangasniemi, Otto Aatunpojan väkikivi. Pohjakartta Wikimedia Commons.

Kihlakuntakertomukset perustuvat pitkälti paikallisen väestön kertomaan tietoon asuinalueestaan, sillä kertomuksissa oppaina ovat toimineet paikalliset (esim. Wegelius 1878: 68). Tämä saattaa olla syynä sille, miksi joillain alueilla kivipöytää vaikuttaisi olleen enemmän, kun taas toisisissa ei niitä näyttäisi olevan lainkaan. Myös kertomuksen tekijän omat intressit ja lähtökohdat ovat vaikuttaneet kohteiden kirjaamiseen. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että koska kertomuksissa paikallinen väestö on toiminut

oppaina, on kivipöytien selvästi liittynyt jonkinlaisia intressejä kansan keskuudessa, vaikkei niihin suoranaista perimätietoa liittyisikään.

Tähän tutkielmaan valikoituneet kohteet paikannettiin kertomusten kuvailujen mukaan mahdollisimman tarkasti. Liitteessä 1 näkyvät koordinaatit ovat kuitenkin vain karkeita arvioita kivipöytien sijainneista. Lisäksi nimesin kivet niiden sijainnin mukaan, koska kahta Kangasniemellä sijaitsevaa kiveä lukuun ottamatta kohteille ei ollut kertomuksissa annettu mitään kohdenimeä.⁴

Tutkielman analyysien aineistona ovat sekä muinaisjäännösrekisterin että kihlakuntakertomusten kohteet. Yhteensä käsitellyssä olevia kivipöytää on siis 31 kappaletta. Kuvan 1 kartassa näkyvään kivipöytien alueellisen jakaumaan ovat vaikuttaneet monet tekijät, esimerkiksi eriavät muinaisjäännösten kirjauskäytännöt eri alueilla. Karttaan on kuvattu ainoastaan tämän tutkielman aineistoon kuuluvat kivipöydät, joten siinä näkyvä levintä on vain viitteellinen. Lapin puuttuminen aineistosta ei johdu siitä, ettei kivipöytää olisi Pohjois-Suomessa, vaan pikkemmin siitä, että pohjoisessa kivipöydät nähdään seitoina (Äikäs 2011: 32, 179) ja siten edustavat luultavasti eri traditiota kuin etelämpänä olevat.

3. Kivipöytien rakenteen ja arkeologisen kontekstin analyysi

3.1. Jalkojen määrä ja rakenne

Kivipöytien jalkoina toimivien kiven määrässä on paljon vaihtelua, mutta yleisin on kolmijalkainen kivipöytä; näitä on 14 aineistossa (ks. taulukko 1, liite 1). Eniten jalkoja on Porvoon Kalvon kivipöydässä, jossa niitä on seitsemän. Myös nelijalkaisia kiviä on useita: tällaisia ovat Iin, Inkoon ja mahdollisesti Tyrnävän kivipöydät. Lisäksi on kivipöytää, jotka nojaavat jalkojen lisäksi kallioon: Kaarinan Ala Lemu 2, Kouvolan

⁴ Kertomuksissa ilmoitetut mitat on muutettu senttimetreiksi Museoviraston Vanhat mitat -sivuston perusteella. Haettu 17.4.2018.
<https://web.archive.org/web/20081015215531/http://www.nba.fi/fi/vanhatmitat>

Kuva 2. Taipalsaaren Ruusin Turasalo 2:n kolminkertainen jalka. Uino 1997.

Kuva 3. Porvoon Kalvön kivipöydän kaksinkertainen jalka. Lagerstedt 2015.

Hansaarenmäki, Lohjan Uusi-Hontti, Siuntion Störsvik Sandviken, Taivaskosken Haapovaara ja Taipalsaaren Ruusin Turasalo 2. Sijainniltaan kivipöytien jalat vaikuttavat useimmiten olevan päällimmäisen kiven reunolla, eikä saatavilla olevan tiedon perusteella yhdenkään tämän tutkielman kivipöydästä ole jalkoja keskellä päällimmäisen kiven alle jäätävä tilaa.

Myös jalkojen rakenteessa on variaatiota. Kahdeksassa kivipöydässä yksi tai useampi jalka koostuu vähintään kahdesta päälekkäisestä kivistä. Suurin osa näistä jaloista on niin sanotusti kaksinkertaisia, eli kiviä on kaksi päälekkäin. Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2:n yksi kivijalka koostuu kahdesta ja toinen kolmesta päälekkäisestä, laakamaisesta kivistä (kuva 2). Kivet ovat lähes samankokoisia, ja ne on aseteltu toistensa päälle siten, että niistä muodostuu siisti pilari. Inkoon Nyängenin kivipöydässä on yksi jopa seitsemästä kivistä koostuva jalka. Kivet ovat erikokoisia ja -muotoisia, eivätkä ole Ruusin Turasalo 2:n tavoin siististi toistensa päällä, vaan hieman lomittain. Aivan jalan vieressä on toinen, kahdesta tai kolmesta kivistä rakentuva jalka.

Muita moniosaisia jalkoja on Liedon Villavuoren, Porvoon Kalvön kivipöydän (kuva 3), Raahen Honganmaja Haarainlammen, Rauman Kylmäkorvenkallion ja Vöyrin Kasakhällornan kivipöydissä. Kihlakuntakertomusten kivipöydissä yhdessä pöydässä on kaksi jalkaa ja toisessa kolme. Kolmijalkaisen Kuopion Honkamäen kivipöydän yksi

jalka on kaksinkertainen (Wegelius 1878: 114). Muiden kivipöytien rakenteista ei valitettavasti ole enempää tietoa, vaan useimmissa tapauksissa kivipöytien on vain kuvailtu olevan pienempien kivien päällä.

Jalkojen koko on raporteissa usein ilmoittamatta. Tästä syystä joissain tapauksissa kokoa on arvioitu kuvan perusteella, suhteessa pöydän paksuuteen. Kihlakuntakertomuksissa mitat kuten ”pääkkokoinen” ja ”hevosenpääkkokoinen” arvioitu karkeasti. Koko vaihtelee useimmissa 15 ja 30 senttimetrin välillä. Suurimmat jalat ovat Kuopion Honkamäen 75 senttimetriä korkeat jalat. Yleisesti ottaen monikerroksiset jalat ovat yksinkertaisia korkeampia, mutta eivät kuitenkaan joka tapauksessa.

3.2. Pöydän muoto, koko ja korkeus

Kivipöytien päällimmäisestä kivistä, niin sanotusta pöydästä, aineistosta nousee esiin kaksi päävariaatiota. Yleisin pöytäkiven muoto on laakea, jollaisia aineistossa on 19 kappaletta (taulukko 1). Kihlakuntakertomusten kivipöydistä kaikki, joiden pöytää on kuvailtu, ovat laakeita. Useimpia laakeita kiviä voisi myös kuvalla särmikkäiksi: niissä päälliskiven ylä- ja alatasojen reunat ovat kulmikkaita, ja niihin nähden sivut ovat noin 90 asteen kulmassa. Laakeita pöytää voi vielä jaotella kahteen eri tyyppiin. Ensimmäinen on epämääräisen muotoiset, paksuudeltaan vaihtelevat kivet. Näissä on kuitenkin yläpinta suhteellisen tasainen. Epämääräisen muotoisia, mutta laakeita pöytää ovat Kaarinan Ala-Lemu 2, Lohjan Jätinpöytä, Taivalkosken Haapovaaran kivipöytä 1 ja Vöyrin Kasakhällorna. Kaarinan Sarapisto ja Tyrnävän Kivimaanselkä 2 ovat näitä vielä epämääräisemmän muotoisia, mutta niiden yläpinta on kuitenkin vielä melko tasainen. Sarapiston kivessä yksi sivu on viisto, eikä suora, niin kuin useimmissa laakeissa kivissä (ks. liite 2).

Toinen typpi ovat lähes tasapaksut pöydät, joissa ylä- ja alapinnat ovat suunnilleen yhdensuuntaisia. Nämä lienevät silmiinpistävimpia kivipöytää johtuen niiden geometrisestä ja ”luonnottomasta” ulkonäöstä; tasainen ja säädöllinen kivipaasi voi helposti näyttää työstetyltä. Tasapaksuja pöytää ovat ainakin Taipalsaaren Ruusin Turasalo 2, Siunton Störvik Sandviken, Porvoon Kalvon kivipöytä (kuva 4) ja Lohjan Uusi-Hontti, sekä mahdollisesti myös Inkoon Nyängen, tosin pöydän sammaleisuus haittaa tulkintaa. Tasapaksus ei kuitenkaan merkitse, että kivet olisivat ihmisen

Kuva 4. Porvoon Kalvön kivipöytä. Lagerstedt 2015.

muokkaamia. Tasapaksujen pöytien reunat ovat särmikkäitä, lukuun ottamatta Lohjan Uusi-Honttia, jossa reunat ovat selvästi pyöristyneet.

Laakeiden pöytien lisäksi aineistossa on selvästi pyöreämuotoisempia kiviä. Tämä pyöreys tulee ilmi etenkin kivien korkeudessa, joka on jo huomattavan lähellä kivien leveyttä ja pituutta. Nämä kivet ovat luonnon pyöristämää. Haapovaaran kivipöytä 2:ssa, Rauman Kylmänkorvenkallion, Raahen Honganmaja Haarainlammen ja Iin Rautiatesilta NW:n kivipöydissä pöydän yläpinta kuitenkin poikkeaa pyöreästä muodosta, ja on melko tasainen. Lopuissa pyöreämuotoisissa pöydissä kaarevuus jatkuu aivan kiven laelle asti. Tämä ero ei kuitenkaan liene millään tavalla ihmisen aikaansaamaa, mutta se on voinut mahdollisesti vaikuttaa kivipöydän tekemiseen ja funktioon.

Muodon lisäksi yläpinnaltaan tasaisista kivistä huomioin niiden horisontaaliuden. Ainakin yhdeksässä kivipöydässä pöydän yläpinta on suunnilleen vaakatasossa eli horisontaali, kun taas joissain se on vinossa. Horisontaalius vaikuttaa selkeästi kivipöydän ”pöytämäisyyn”. Jotkin vinot pöydät saattavat olla myös seurausta kivijalan romahtamisesta. Joissain tapauksissa vaikuttaisi siltä, että jotkin kivipöydän jaloista on tehty monesta osasta, jotta niiden korkeus yltäisi toisen yhdestä kivestä koostuvan jalan tasolle. Tämä näkyy esimerkiksi Rauman Kylmänkorvenkallion ensimmäisessä kivipöydässä, jossa kaksi suunnilleen samankokoista pyöreää kiveä ovat yhdessä pöydän toisessa päädyssä olevan jalan korkuisia. Voisi siis nähdä, että pöydän ylätaso on varta vasten haluttu horisontaaliksi. Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2 taas on Pirjo Uinon (1997: 2) mukaan kolmijalkainen, mutta yksi jalka on romahtanut. Kivi on siis saattanut alun perin olla horisontaali.

Kohde	Pöydän koko (cm)	Pöydän muoto	Rakenteen korkeus (cm)	Jalka koostuu useasta kivistä	Jalkojen määrä
1 Ii, Rautiatesilta NW	195x160x80	Pyöreä	95		4
2 Inkoo, Nyängen	250x250x30	Laakea	n. 60	x	4
3 Kaarina, Ala-Lemu 2	150x90x25	Laakea, epäm.	n. 45		3 ja kallio
4 Kaarina, Lund	180x110x20	Laakea	-		3
5 Kaarina, Sarapisto	160x60-80x30	Epämääräinen	55		3
6 Kouvolan, Hansaarenmäki	200x150x30	Laakea	n. 55		2 ja kallio
7 Lieto, Villavuori	245x150x10-25	Laakea	40-60	x	3
8 Lohja, Jätinpöytä	300x100	Laakea, epäm.	-		3
9 Lohja, Uusi-Hontti	190x70x27	Laakea, tasapaksu	50		2 ja kallio
10 Porvoo, Kalvön kivipöytä	215x130x15-25	Laakea, tasapaksu	45-65	x	7
11 Pyhäjärvi, Kaakkomäki itä	70x50x25, 65x44x40	Pyöreä	-		3
12 Raahe, Honganmaja Haarainlampi	130x85-100x38	Pyöreä	n. 50	x	-
13 Raasepori, Jättekasten Rauma, Kylmäkorvenkallio	200x100x15	Laakea	-		?
14 Kivipöytä 1	100x80x35	Pyöreä	n. 70	x	3
14 Kivipöytä 2	130x60x30	Pyöreä	n. 85		6?
15 Siuntio, Störvik Sandviken	250x100	Laakea, tasapaksu	-		2 ja kallio
16 Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2	130x90x30	Laakea, tasapaksu	n. 70	x	3 (2 ehjää) ja kallio
17 Taivalkoski, Haapovaara					
17 Kivipöytä 1	200x150x40	Laakea, epäm.	n. 60		3
17 Kivipöytä 2	200x120x70	Pyöreä	n. 80		3 ja kallio
18 Taivalkoski, Pyhitys 1	300x200x200	Pyöreä	200		3
19 2 Tyrnävä, Kivimaanselkä	270x180	Epämääräinen	65		3 tai 4
20 Vöyri, Kasakhällorna	n. 200	Laakea, epäm.	-	x	3

Taulukko 1. Muinaisjäännösrekisterin kivipöytien rakenne ja koko. Täydellinen taulukko on liitteessä 1.

Myös kivipöydän korkeuden voi olettaa vaikuttavan sen funktion. Sen lisäksi, että korkeammat kivipöydät muistuttavat enemmän pöytää verrattuna matalampiin, ovat korkeat rakenteet myös näkyvämpiä. Useimpien pöytien yläpinta on noin 40–60 cm korkeudella maanpinnasta. Kivipöydän korkeus on pitkälti sidonnainen pöytänä olevan

kiven muotoon ja kokoon, ei jalkojen korkeuteen: laakeisiin kiviin verrattuna pyöreämuotoiset pöydät ovat korkeampia. Korkeimpia laakeita ja litteitä kivipöytää ovat noin 60 cm korkeat Inkoo, Nyängen ja Porvoon Kalvön kivipöytä.

Kivipöytien päälliskiven koko määrää, onko kivi ollut ihmisten liikuteltavissa. Aineistossa on kiviä, joita ihmisen ei ole pystynyt liikuttamaan, kuten 540 cm pitkä, 360 cm leveä ja 60–90 cm paksu Kuopion Honkamäki. Kyseinen kivi painaa noin 39 000 kg.⁵ Lohjan Uusi-Hontin kivipöytä taas painaa noin 970 kg, joka on jo helposti muutaman ihmisen liikuteltavissa. Porvoon Kalvön pöytä on kooltaan 215 x 130 x 15–25 cm, jolloin se on noin 1400–1500 kg painoinen. Kankeamalla on mahdollista liikuttaa huomattavasti painavampia asioita kuin vain nostamalla, ja suurin osa kivipöydistä on usean ihmisen liikuteltavissa. Yhtäkään kivipöytää ei kuitenkaan liene yksin ollut mahdollista rakentaa. Vaadittavien ihmisten määrä riippuu sekä kiven painosta että myös siitä, kuinka korkealle pöytää täytyy nostaa.

3.3. Kivipöytien sijoittuminen ympäristöönsä

Valtaosa kivipöydistä on suoraan kallion päällä. Tästä ovat poikkeuksena Iin Rautatiesilta NW ja Raahen Honganmaja Haarainlampi, jotka ovat maa-aineksen päällä. Toinen poikkeus on yksittäisten suurten maakivien päällä olevat Pyhäjärvellä sijaitsevat Kaakkomäki itä ja Haukilammet. Mielenkiintoisesti nämä kaksi sijaitsevat noin 2,5 km etäisyydellä toisistaan. Rauman Kylmänkorvenkallion (Ojala 1989: 6) ja Iin Rautatiesilta NW:n (Sarkkinen 1998: 69) ympärille on raporttien mukaan kertynyt maata, mikä viittaa siihen, että ne ovat olleet paikallaan jo jonkin aikaa.

Useimpien kivipöytien ympäristö on kallioista. Kallioisen mäen laella tai laen lähellä ovat Kaarinan Ala-Lemu 2 ja Sarapisto, Raaseporin Jättekasten ja Rauman Kylmänkorvenkallio. Lisäksi Taivalkosken Haapovaaran kaksi kivipöytää sijaitsevat nimenomaisen vaaran laella. Näiden kaikkien sijainti on siis melko vallitsevassa asemassa ympäristössä, ja on löyhästi verrattavissa esimerkiksi usein korkealla kalliolla sijaitseviin hautaröykköihin. Yksikään näistä kivipöydistä ei kuitenkaan ole lähimaaston korkeimmalla kohdalla, lukuun ottamatta ehkä Kaarinan Ala-Lemu 2:ta. Erityisesti jyrkän kalliojyrkänteen reunan lähellä ovat Lohjan Jätinpöytä, Kouvolan Hansaarenmäki

⁵ Graniitin tiheys on 2600-2700 kg/m³. Haettu 12.5.2018.
<http://www.edumine.com/xtoolkit/tables/sgtables.htm>

ja Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2. Muut kivipöydät sijaitsevat jokseenkin tasaisella maastolla.

Kivipöytien ympäristössä huomionarvoista on myös niiden kivimateriaalin saatavuus. Kallion kuvallaan lohkeavan laakamaisesti Porvoon Kalvön kivipöydän, Siunton Störsvik Sandvikenin, Taipalsaaren Ruusin Turasalon, Vetelin Puusaaren, Raaseporin Jättekastenin ja Inkoon Nyängenin kivipöytien läheisyydessä. Pöytää ei siis ole jouduttu erikseen irrottamaan kalliosta, vaan pöytien laakea muoto on seurausta kallion luontaisesta lohkeavuudesta. Lisäksi ainakin Ruusin Turasalon, Kaarinan Sarapiston ja Siunton kivipöytien läheisyydessä on irtonaisia kiviä, joista jalat on voitu tehdä, tosin pienien irtokivien löytäminen Suomen luonnossa ei liene vaikeaa juuri missään. Kivipöytien rakennusmateriaalit ovat mitä ilmeisemmin peräisin läheltä kivipöytää.

Rannikon läheisyydessä olevien kohteiden ajoitukseen ja funktoon vaikuttaa olennaisesti niiden korkeus merenpinnasta. Matalimpina olevia kivipöytää ovat Iin Rautatiesilta NW ja Siunton Störsvik Sandviken, jotka ovat vain 10 metriä nykyisen merenpinnan yläpuolella (m mpy). Yleisin korkeus on noin 20–30 m mpy. Gunnar Glückertin (1994: 64) kokoaman rannansiirtymistaulukon mukaan merenpinta oli pronssikauden alussa noin 22–15 m mpy, ja pronssikauden lopulla noin 20–10 m mpy, riippuen hieman paikasta.

3.4. Lähellä olevat muinaisjäännökset

Useat rannikon lähetyvillä sijaitsevat kivipöydät ovat myös kiviröykkien läheisyydessä. Tämä ei sinänsä ole kovin yllättävä, sillä röykkioita on melko tiheästi Suomen rannikolla. Pronssikautisia röykkioita on Inkoon Nyängenin, Porvoon Kalvön kivipöydän, Raaseporin Jättekastenin, Rauman Kylmäkorvenkallion, Siunton Störsvik Sandvikenin, sekä mahdollisesti Raahen Honganmaja Haarainlammen ja Kaarinan Ala-Lemu 2:n ja Lundin lähetyvillä. Muita, epävarmempia röykkioita on Iin Rautatiesilta NW:n, Lohjan Jätinpöydän ja Tyrnävän Kivimaanselkä 2:n lähellä. Kivimaanselkä 2:n röykköt ovat 350 metrin päässä ja liittyvät ilmeisesti historiallisen ajan louhintaanalueella (mj.rek. 1000006373). Rauman Kylmäkorvenkalliolla kivipöydät ovat röykkien välissä ja samassa linjassa niiden kanssa (Ojala 1989: liite 2), mikä viittaisi jonkinlaiseen yhteyteen niiden välillä. Rauman lisäksi Porvoon Kalvön kivipöytä on samalla korkeudella 160 metrin päässä olevasta hautaröykköstä. Siunton Störsvik

Sandvikenista 400 metriä luoteeseen on kaksi pronssikautista röykkötä (mj.rek. 755010040), mutta kivipöydän sijainnin korkeuden vuoksi ne eivät liity toisiinsa.

Rautakauteen viittaavia muinaisjäännöksiä on Lohjan Uusi-Hontin ja Taipalsaaren Ruusin Turasalo 2:n lähettyvillä. Lohjan kivipöydästä 400–500 metriä etelään on yksi rautakautiseksi tulkittu kiviröykiö (mj.rek. 444010029) ja toinen epävarmempi (mj.rek. 1000000274). Kivipöytä liittyy paikallisten mukaan muinaiskäräjiin (Ylikangas 1973: 99), mikä voisi yhdistää sen rautakautiseen toimintaan alueella. Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2 sijaitsee Saimalla olevalla saarella, jolla on kivipöydän lisäksi linnavuori (mj.rek. 831010017) ja kalliomaalaus (mj.rek. 831010013). Kalliomaalaus on 400 metriä kivipöydästä etelään, kivipöydästä poispäin olevalla kallioseinämällä, ja se on tulkittu pronssikautiseksi. Kivipöydästä 600 metriä länteen olevalla linnavuorella on jäänteitä muurirakenteesta. Saari ei ole kovin suuri (1000 x 600–700 m), joten muinaisjäännösten välillä saattaisi olla jokin yhteys. Toisaalta kalliomaalaus on saaren toisella puolella ja osoittaa kivipöydästä poispäin, ja linnavuorikin on saaren toisessa päässä, jyrkäteen erottamana.

Historiallisen ajan muinaisjäännöksiä on myös usean kivipöydän ympäristössä. Kaarinan Sarapiston ja Siuntion Störvik Sandvikenin läheisyydessä on melko myöhäisen asutuksen merkkejä. Kaarinassa on 100–200 metrin etäisyydellä useita torpanpaikkoja (mj.rek. 1000028194, 1000028206), jotka ovat suoraan rinteen yläpäässä olevan kivipöydän alapuolella. Kivipöytä on keskeisesti torppien ja niiden kellareiden ympäröimänä. Siuntion kivipöydästä lähin talonpohja (mj.rek. 1000025973) on 200 metrin päässä. Kihlakuntakertomusten Oriveden Löytäneenlahti sijaitsee vahvan historiallisen asutuksen alueella. Talwinen (1881: 29) kertoo kiven olevan Löytäneenlahden ja maantien välillä, mutta sen tarkemmasta sijainnista ei ole tietoa. Jämsässä Taivassalon saarella on peruskarttaankin merkityn Herrainpöydän lisäksi muun muassa kaskiröykiö (mj.rek. 1000014170). Mielenkiintoisesti karttamerkinnän kohdalla oleva muinaisjäännös (mj.rek. 1000014171) ei ole kivipöytä, vaan hiidenkuas.

4. Tulkintaa

4.1. Luontaisia vai ihmisen tekemiä?

Kivipöytien luontaisuudessa ratkaiseva tekijä lienee kiven jaloissa. Päälekkäisistä kivistä koostuvat jalat ovat todennäköisesti ihmisenkäden asettelemia. Useassa tapauksessa kivet ovat aseteltu päälekkään siten, että ne ovat joko samankokoisia, tai sitten suurimmat kivet ovat alimpina. Tämä näkyy esimerkiksi Porvoon Kalvon kivipöydässä. Luontaisessa monikerroksisessa jalassa kiven voisi kuvitella olevan satunnaisempia. Jalkojen moniosaisuuden takana saattaa piillä joko aiemmin mainittu horisontaaliuden tavoittelua, tai sitten jalkojen rakentaminen useasta kivistä on helpottanut pöytäkiven pystyttämistä: pöytää ei ole tarvinnut nostaa niin korkealle yhdellä kertaa.

Aineistossa on kivipöytä, jotka kokonsa puolesta eivät vaikuta olevan ihmisen tekemiä. 5,4 m pitkä, 3,6 m leveä ja 60–90 cm paksussa Honkamäen kivipöydässä Kuopion kihlakunnassa on kaksi kaksinkertaista jalkaa. Tuntuu epätodennäköiseltä, että tämän kokoista kiveä olisi pystytty kampeamaan kiven päälle. Wegelius (1878: 114) toteaa, että kivi näyttää kuin se olisi lohkaistu viereisestä kalliosta. Saattaa kuitenkin olla, että rakenne on vain laakeutensa vuoksi kiinnittänyt ihmisten huomion. Kivipöydästä ei kuitenkaan ole enempää tietoa, joten esimerkiksi luontaiselta vaikuttavan kaksinkertaisen jalan vertaaminen ihmisen tekemiin ei ole mahdollista.

Samalla myös jotkin yksittäisistä jalkakivistä koostuvat kivipöydät voivat olla ihmisen tekemiä. Yksinkertaisten kivipöytien kohdalla tulisi tarkastella rakennelman ympäristöä: onko kiven lähellä muita vastaavia rakenteita, ja onko ympäristössä jalkakivien kaltaisia pienempiä kiviä. Lisäksi pöydän alla voi olla muita kiviä, jotka eivät kannattele sitä. Pöydän laakea muoto saattaa luoda vaikutelman ihmistoiminnasta, mutta laakeus ei kuitenkaan liity tietävästi yhdenkään kivipöydän kohdalla kiven työstämiseen. Luontaisiksi tulkitsisin Taivalkosken kaikki kolme kivipöytää. Mahdollisesti luontaisia ovat Kouvolan Hansaarenmäki, Lohjan Jätinpöytä, sekä Kaarinan Sarapisto ja Ala-Lemu 2. Sarapiston ja Ala-Lemu 2:n kivipöytien lähiympäristössä havaitsin useita yksi- tai kaksijalkaisia suuria pyöreitä kiviä, jotka kokonsa ja asentonsa puolesta vaikuttivat luontaisilta. Siunton Störvik Sandviken voi myös olla luontainen, mutta toisaalta kivi on varsin paljaalla avokalliolla, eikä sen ympäristössä ole kuin muutama muu irtokivi. Lohjan Uusi-Hontin kivipöydässä on vain kaksi yksinkertaista jalkaa, joiden lisäksi se nojaa kallioon. Jos kuitenkin ottaa huomioon pöydän vieressä olevan puolikaaren

muotoisen kivirivin (ks. liite 2) ja pöydän tasaisuuden ja horisontaaliuden, väittäisin sen olevan ihmisen tekemä.

Luontaisia muodostelmia on saatettu myös muokata kivipöydiksi. Eetu Takala pohti tätä jo vuonna 1897 Pietarsaaren kihlakunnassa, ja ehdotti, että kivet olisi saatettu muokata esimerkiksi rajakiviksi (1897: 223). Muokkaaminen on saattanut toteutua esimerkiksi siten, että kiveä on nostettu, ja sen alle on tehty lisää jalkoja, tai sitten valmiiksi jalallisen kiven alle on laitettu kiviä, jotka vain näyttävät kannattelevan pöytää. Tavallaan luontaisen muodostelman muokkaaminen on totta useimpien kivien kohdalla, koska vaikuttaa siltä, että kiviä ei ole tuotu muualta, vaan kivipöytä on pystytetty sinne, missä materiaalia on ollut saatavilla.

4.2. Pronssikautisia kulttikiviä?

Rauman Kylmäkorvenkallio kivipöydät sijaitsevat selkeästi pronssikautisessa kontekstissa. Kohteessa ovat tiettävästi ainoat Suomessa näin keskeisesti pronssikautisessa miljöössä olevat kivipöydät. Kylmäkorvenkallion kivipöydät ovat pyöreitä, ja kivipöytä 1:ssä on kaksi kaksinkertaista jalkaa. Morfologisesti kivipöytien lähin vastine Suomessa lienee Raahen Honganmaja Haarainlampi. Raahen kivipöydässä jalat koostuvat kuitenkin pienistä kivistä ja pöytä on lähellä maanpintaa, kun taas Kylmäkorvenkalliolta korkeat jalat kannattelevat pöytää huomattavan korkealla kallionpinnasta. Jalkakivien valitsemiseen on toki voinut vaikuttaa paikallinen kivimateriaalin saatavuus. Vaikka Raahen kivipöydän alueella on myös jonkinlainen kiviröykkio, ei se ole kuitenkaan yhtä selkeästi samassa kontekstissa kivipöydän kanssa kuin Kylmäkorvenkalliolta.

Unto Salo (1981: 227–229) liittää Kylmäkorvenkallion kivipöydät Ruotsista pronssikautisten röykkien läheisyydessä tavattuihin. Evert Baudou (1968: 78) kirjoittaa Keski-Ruotsin rannikolta löytyneen hautaröykkien lähetä ”uhrikiviä”. Baudoun mukaan yksi kivi on 120 x 100 x 40–50 cm kokoinen, lähes suorakulmainen, ja sen yhden kulman alla 40 cm kokoinen pyöreä kivi. Toinen kivi taas on kooltaan 95 x 70 x 15–35 cm, säädöllisen suorakulmainen ja tasainen, ja sen alla on neljä jalkaa, joista yksi on kaksinkertainen. Tämä kivi sijaitsee Baudoun mukaan vain 30 metrin päässä röykköstä. Baudou kertoo kivipöytää tunnettavan myös muualta Ruotsista.

Kontekstinsa perusteella Ruotsin kivet olisivat parhaiten verrattavissa Kylmäkorvenkallion kiviin. Baudoun kuvailemat kivipöydät kuitenkin eroavat Kylmäkorvenkallion kivistä siinä, että ruotsalaiset kivet ovat laakeita ja litteitä. Tässä suhteessa Ruotsin kivipöytää voisi verrata Porvoon Kalvön kivipöytään. Kalvön saarella oleva kivipöytä on 160 metrin päässä samalla korkeudella olevasta pronssikautisesta hautaröykköistä, mikä voisi viitata niiden välillä olevaan yhteyteen. Pronssikaudella saari on ollut huomattavasti pienempi, ja kivipöytä ja röykkö ovat samassa kalliokohoumien rajaamassa matalassa laaksossa. Porvoon kivipöytä on huomattavan tasainen ja laakea, ja vastaa siis toista Baudoun kuvailemaa kivipöytää. Kivipöydän pronssikautisuutta kyseenalaistaa hieman se, että siitä 13 metrin päästä on kivirivi, jonka alta löytyi resenttiä, 1950–1970-luvun rakennusjätettä (Lagerstedt 2015: 9). Koteen tarkastaneen Lagerstedtin oppana toimineen mukaan kivipöytä on kuitenkin ollut sammaleen peitossa jo 1950-luvulla, joten sen voinee olettaa olevan vanhempaa perua.

Raaseporin Jättekastenin kivipöytä oli pronssikaudella noin 700 metriä leveällä kallioisella niemellä (ks. Glücket 1994: 64), jolle on rakennettu myös kaksi pronssikautista hautaröykköötä (mj.rek. 835010008). Muinaisjäännökset ovat tämän muinaisniemen vastakkaisilla puolilla, mutta saman suhteellisen tasaisen laen päällä. Ne siis mahdollisesti liittyvät toisiinsa. Toisaalta kivipöydän viereen on kalliosta lohkottu laakoja, mikä taas viittaisi historiallisen ajan toimintaan (Jansson & Latikka 2003: 35). Kivipöydän muoto muistuttaa ilmeisesti Porvoon Kalvön kivipöytää, mutta Jättekastenin kivistä ei ole enempää tietoa. Monen kivipöydän kohdalla vaikuttaisi siltä, että joko rakennelmat ovat pronssikautisia, ja myöhemmällä ajalla on satuttu toimimaan samalla paikalla, tai sitten pronssikautisten röykköiden läheisyys on vain sattumaa.

Myös Inkoon Nyängen sijaitsee 500–700 metrin päässä pronssikautisista röykköistä (mm. mj.rek. 149010044, 149010032). Muinaisjäännösten välillä on nykyisin peltokaistale, joka pronssikauden aikoihin oli sulkeutumaisillaan oleva lahti (ks. Glücket 1994: 64). Yhden röykkion läheisyydessä on myös louhittu kallioita (Laurén 1993: 39), mikä viittaa siihen, että alueetta on saatettu yleisemminkin käyttää kivimateriaalin hankkimiseen. Inkoon kivipöytä on kuitenkin rakenteensa puolesta melko lähellä Porvoon Kalvön kivipöytää. On siis mahdollista, että Rauman kivipöytien lisäksi on myös tällainen laakeiden pronssikautisten kivipöytien ryhmä. Vaikka kohteiden kivipöytien rakenteessa ja miljöössä on samankaltaisuksia, niitä on kuitenkin vain kolme, jolloin tämä tutkintaa jää vielä melko spekulatiiviseksi. Myöskään näiden kivipöytien funktiosta

ei ole tämän aineiston pohjalta mahdollista sanoa enempää. Mahdollisesti kyseessä on ollut jonkinlainen uhraamiskäyttö.

4.3. Uhrikiviä?

Jalallisiin uhrikiviin ei ilmeisesti liity kovin vahvaa perimätietoa. Kihlakuntakertomuksissa kerrotaan paljon uhripuista ja -kivistä (esim. Pelkonen 1902: 193–195), joille vielä vietin uhreja tiettyinä pyhäpäivinä vielä pitkälle 1800-luvulle asti. Yhdessäkään kertomuksessa kansa ei kuitenkaan yhdistä kivipöytää uhraamistoimintaan. Talwinen (1881: 29) käyttää Oriveden Kokkilan kivipöydästä termiä ”uhrikivi”, mutta ei kerro siihen liittyvän sen enempää perimätietoa. Täten jalat eivät tee kivistä uhrikiviä. Vaikka kivipöytää, luontaisia tai ei, on saatettu yhtä lailla käyttää uhraamiseen, ei jalallisuuksia ole ilmeisesti ollut uhrikivelle ominaista. Uno Harva kuitenkin (1948: 311) kertoo, että suomalaisen kansanuskon mukaan haltijaolentoja asuu pyhien kivien ääressä tai alla. Pöytämäisen kivirakennelman alle olisi siis voitu kuvitella jonkin yliluonnollisen majapaikka. Ralf Saxén (1919: 71) kirjoittaa Uhrilehdoista, joista vielä 1900-luvun alussa saattoi tavata lahoavan penkin tai pöydän. Nämä uhrialttarit ovat kuitenkin olleet puisia, eikä Saxén mainitse kivisiä alttareita.

Kivipöytien käyttämiseen myöhäisen ajan uhraamistoimintaan ei kuitenkaan ole mitään viitteitä. Tässä mielessä ne ovat verrattavissa kuppikeviin, joiden uhrikiviluonteesseen liittyy vain vähän perimätietoa (Poutiainen & Siljander 2010: 102). Poutiaisen ja Siljanderin (2010: 104) mukaan kuppikevien tutkimuksessa pääasiallinen ajoittava tekijä ovat lähellä olevat muinaisjäännökset. Heidän mukaansa kuppikevet on yleisimmin tulkittu rautakautisiksi, koska niitä on tavattu rautakautisten asuinpaikkojen ja kalmistojen lähettyviltä. He vielä kuvalevat kuppikevien sijoittuvan yleensä vanhaan maatalousmaisemaan, peltojen ja niittyjen läheisyyteen. Kivipöydät taas sijaitsevat syrjässä kallioilla tai metsissä, eikä niihin liity mitään yhtenäistä muinaisjäännöskontekstia. Tästä johtuen kivipöytien liittäminen kuppikevien tavoin esimerkiksi hedelmällisyysriitteihin (Poutiainen & Siljander 2010: 106) ei ole perusteltua. Myös Uno Harva (1948: 313) kertoo ”palvonnan alaisia kiviä” useimmiten tavattavan talojen lähettyviltä. Talwinen (1881: 29) tosin kertoo Oriveden Löytäneenlahden kivipöydän olevan Löytäneenlahden ja maantien välillä, jolloin se saattaisi sijaita maatalousmaisemassa.

Sen sijaan Pohjois-Suomesta kivipöytien uhraamiskäytöstä on näyttöä. T. I. Itkonen (1948: 316) mainitsee Lapissa olevan joitain harvoja seitakiviä, joissa ison kiven alla on 3–4 aluskiveä. Itkonen kertoo (1948: 546) inarilaisen kansantarun Olavista, joka nosti ison kiven kolmen pienemmän päälle näyttääkseen voimansa. Päälyskivenä (mj.rek. 1000008781) tunnettu kivimuodostelma on siis yksi harvoja kivipöytää, joihin liittyy suoraa perimätietoa. Monet seidat ovat yhä käytössä, ja näiden joukossa on myös jalallisia kiviä. Väitöskirjassaan seitoja tarkastellut Tiina Äikäs (2011: 179) kertoo muun muassa Angelinjänkän eli Päiviön seidasta, osittain kivien päällä olevasta kivilohkareesta, jonka päältä Äikäs tapasi moderneja porouhreja. Äikkään (2011: 33) mukaan seidoille on kuitenkin tyypillistä muokkaamattomuus. Muokattuja seitoja on, kuten luultavasti Inarin Päälyskivi, mutta Äikkään mukaan seitojen pyhyys liittyy useimmiten luonnonympäristöön. Tämän tutkielman kivipöydistä luontaisiksi arvioimani Taivalkosken Haapovaaran ja Pyhityksen kivipöydät saattaisivat olla seitoja. Myös etelämpänä olevat kivipöydät voivat olla vanhoja seitoja, mutta koska ne eivät ole enää käytössä, ei tätä liene mahdollista todentaa ilman kivipöytien ympäristössä suoritettavia kaivauksia. Lapissa seitojen ympäristöstä on löydetty esimerkiksi luita ja metalliesineitä sekä havaittu kohonneita fosfaattipitoisuksia (Äikäs 2011: 37–44).

4.4. Louhintaan liittyviä?

Kivipöydät yhdistetään myöhäisen ajan kallionlouhintaan useassa raportissa. Taivainen (2008: 16) mainitsee kuulleensa Vakka-Suomessa, että rakennuskiviä nostettiin kesällä vaaka-asentoon ja haettiin vasta talvella. Taipalsaaren Ruusin Turasalo 2:n yhteydessä Uino (1997: 2) mainitsee historiallisen ajan louhinnan ja kivien talvikuljetuksen. Sama todetaan myös Kaarina, Sarapiston (Anttila 2003: 21) ja Vöyrin Kasakhällornan (Lehtonen & Risla 2007) kohdalla. Kivien nostamiseen liittyy siis kansanperinnettä, mutta ei perimätietoa yksittäisten kivien kohdalla. On mahdollista, että kivet oli helpompi kuljettaa kokonaisia ja ne voitiin työstää lopullisiin mittoihinsa rakennuksen luona. Kivien halkomiseen tarvittavia työkaluja ei myöskään tarvinnut kantaa mukaan metsään. Olennaista tälle teorialle on se, että päälliskiven alla on riittävästi tilaa reelle, eli jalat eivät voi olla liian tiiviisti tai liian matalia.

Yhdessäkään kivessä ei kuitenkaan ole minkäänlaisia työstötälkiä. Tästä syystä kivipöytien voi katsoa liittyvän louhintaan tai pikemminkin rakennuskiven hankintaan, jos jokin niiden ympäristössä viittaa tähän vahvasti. Kaarinan Ala-Lemu 2:sta kymmenen

Kuva 5. Vöyrin Kaskhällornan kivipöytä. Oikealla näkyvä jalka koostuu kahdesta pääallekkäisestä kivistä, ja taustalla näkyy toinen, keskeneräinen kivipöytä. Lehtonen & Risla 2007.

metrin päässä oleva kallionlouhintapaikka merkitsee ainakin sitä, että alueelta on haettu rakennusmateriaalia. En kuitenkaan näe kovin vahvaa yhteyttä näiden välillä, sillä Ala-Lemun kivipöytä on niin matala, ettei sen alle rekeä saa mahtumaan. Vöyrin kivipöytää ympäröivällä kalliolla on Lehtosen ja Rislan (2007: 2) mukaan porausjälkiä, mikä yhdistäisi kivipöydän kivenhankintaan. Myös Raaseporin Jättekastenin kivipöydän lähellä mainitaan olevan kalliosta lohkottuja laakoja kasassa (Jansson & Latikka 2003: 35). Jättekastenin kivipöydän jalkojen korkeutta ei ole kuitenkaan ilmoitettu, joten ei ole mahdollista sanoa, olisiko se riittävä reelle. Janssonin ja Latikan (2003: 34) mukaan läheisessä pronssikautisessa hautaröykköissä on näkyvissä suuria laakakiviä, mikä tarkoittaa, että kallio luultavasti lohkeaa luontaisestikin liuskoiksi.

Eniten louhinnan merkkejä lienee Tyrnävän Kivimaanselkä 2:n kivipöydän ympäristössä. Sarkkisen (2004: 9) mukaan kivipöydän vierestä on louhittu kallioita, ja ympäristössä on louhintaa viittaavia kivikasoja. Lisäksi kivipöytä sijaitsee alueella, missä kalliopaljastumia on hyvin vähän. Maaperäkartan⁶ mukaan Kivimaanselkä on kymmenen kilometrin säteellä ainoa laajempi avokallioalue. Tästä syystä on mahdollista, että paikkaa on käytetty kivenhankintapaikkana.

Kaarinan Sarapistolla taas torpanpaikkojen läheisyys voisi viitata kivipöydän liittyvän louhintaan. Rakennusmateriaaleja olisi ollut helpoin hakea läheltä, ja mikä sen helpompaa kuin vetää kivi alas mäkeä suoraan rakennuksen luo. Tarkastusretkellä en kuitenkaan havainnut mitään louhintaan viittaavia merkkejä maastossa. Kivipöydästä pohjoiseen joitain kymmeniä metrejä oli pieni, luonnottoman näköinen kasa kiviä. Se kuitenkin

⁶ Maankamara, Geologian tutkimuskeskuksen karttapalvelu, <http://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>

vaikutti hyvin tuoreelta, sillä kivien päällä ei ollut lainkaan sammalta, ja oli luultavasti modernin metsäkoneen aikaansaannos. Sarapiston kivipöytä on myös Ala-Lemu 2:n tavoin niin matala ja jalat ovat niin tiivisti, ettei sen alle mahtuisi rekeä.

Ruusin Turasalo 2:n lähellä näyttää olevan hyvin suorakulmaisia kivilohkareita ja Uinon (1997: 2) mukaan 25 metrin päässä myös toinen pöydäntapainen rakennelma, joka kuitenkin poikkeaa ensimmäisestä niin paljon (Uino 1997: 12), etten nimittäisi sitä kivipöydäksi. Samoin noin 25 metrin päässä on kanervikossa pitkänomainen, kyljellään oleva kivipaasi, joka muistuttaa muodoltaan rajakiveä tai rakennuksen kivijalan osaa (Uino 1997: 12). Ottaen kuitenkin huomioon alueella olevan lukuisat särmikkääät lohkareet, saattavat ne (kivipöytää lukuun ottamatta) kaikki olla täysin luontaisia, eivätkä louhintaan liittyviä. Ruusin Turasalon kivipöytä soveltuisi kuitenkin korkeutensa puolesta kuljetusta odottavaksi rakennuskiveksi. Pöydän jalat ovat lisäksi niin etäällä toisistaan, että sen alle olisi mahdollista liu'uttaa reki.

Useimmat kivipöydät esiintyvät kuitenkin yksittäisinä. Jos kivet olisi nostettu talvikuljetusta odottamaan, miksi on jäentyt vain yksi kivi hakematta? Kivipöytien ympäristössä ei myöskään ilmeisesti ole kivijalkoja, joiden päältä pöydät olisi haettu pois. Kivenhankintaan viittaavista kivipöydistä ainoastaan Vöyrin Kaskhällornan kivipöydän läheisyydessä on toinen, Lehtosen ja Rislan (2007: 2) mukaan keskeneräinen pöytä (kuva 5). Tästä johtuen Vöyrin kivipöytä olisi Tyrnävän Kivimaanselkä 2:n lisäksi ehkä ainoa vahvasti louhintaan liitettävissä oleva. Niukkasen (2009: 46–47) mukaan pienet kotitarvelouhosten ajoittaminen on hankala, ja tämä on kivipöytien kohdalla vielä ongelmallisempaa, koska niihin ei liity jälkiä louhintateknikasta.

4.5. Väkikiviä?

Castrén (1886: 35–36) kertoo Haapajärven kihlakunnassa, tarkemmin Pyhäjärven alueella, kivipöydistä puhuttavan *väkikivinä*. Castrénin mukaan nimitykset vaihtelevat eri alueilla, ja toisaalla kiviin viitataan jättiläisten väkikivinä. Termi aukeaa Sarkkisen (2010) Pyhäjärven Kaakkomäki idän kivipöydän tarkastuskertomuksessa: vuosi tarkastuksen jälkeen Sarkkinen sai tiedonannon, jonka mukaan rakennelma olisi tehty 1940-luvulla, mahdollisesti rakentajien voimien näytöksi. Kyseessä on siis luultavasti väkikivi. Kivipöytä on muista poikkeava, sillä siinä on tasaisen maakiven päällä jalat, joiden päällä keskikivi ja jonka päällä vielä pyöreä yläkivi. Väkikivi viittaa siis varta vasten kivien nostamisen vuoksi tehtyihin kivipöytisiin.

Castrénin kuvalema Haukilampien välissä oleva kivipöytä sijaitsee noin 2,5 km lounaaseen Sarkkisen tarkastamasta kivistä. Myös Haukilampien rakennelmassa on suuren maakiven päällä pieniä kiviä ja niiden päällä laakea kivi. Olisiko kyseessä jokin mahdollisesti paikallinen, sittemmin unohdettu perinne? Castrén (1886: 38–42) kertoo Pyhäjärven etelä- ja koillispuolella olevan runsaasti muita kivipöytää. Useat niistä ovat samalla alueella kuin Kaakkomäki idän ja Haukilampien kivipöydät. Castrén kuitenkin itse epäilee suurinta osaa kivipöydistä luontaisiksi. Yksi Castrénin toisista tulkinnoista on, että Haapajärven kihlakunnan kivipöydät olisivat topografien kartoitusmatkoillaan tekemiä, mutta kyseenalaistaa itsekin tämän uskoen, että paikallinen väestö olisi huomannut, jos kivipöytää olisi yhtäkäkseen ilmaantunut metsään.

Väkikiviperinne ei rajoitu ainoastaan Pyhäjärven seudulle. Paasonen (1889: 146) kuvilee Mikkelin kihlakunnassa kahta kivipöytää, jotka epäilemättä ovat väkikiviä. Paasosen mukaan Nuija-Heikin väkikiven sileällä pinnalla teksti: "TÄ_ON NVIH?IF?I VÄ KIVI". Hänen mukaansa kihlakunnasta löytyy myös toinen vastaava kivi, jossa on teksti: "Otto Aatunpojan väkikivi". Kivet ovat ilmeisesti ainoina kivipöytää, joissa on jotain kirjoitusta tai ylipäänsä työstöjälkiä. Väkikivien ajoituksesta ei ole tietoa, mutta oletettavasti kyseessä on melko myöhäisiä rakenteita.

Voiko väkikivistulkintaa soveltaa myös muihin aineiston kivipöytään? Pyhäjärven kivipöydät ovat rakenteeltaan muista poikkeavia, mutta Castrénin mainitsemista muut kivet voivat olla lopun aineiston kaltaisia. Kirjoitukselliset kivet taas ovat ilmeisesti rakenteeltaan muiden kivipöytien kaltaisia; ainakin Nuija-Heikin väkikivi on kallion päällä (Paasonen 1889: 146). Kivipöytää on siis saatettu tehdä ilman mitään erityisempää syytä. Tällaisessa tapauksessa niiden todellinen luonne tuskin ikinä paljastuu.

5. Tulokset

Laajemman aineiston valossa Suomen kivipöydät eivät näyttädy yhtenäisenä muinaisjäännösryhmänä. Kivipöydistä ei ole mahdollista esittää yhtä, kaikkiin kohteisiin soveltuvala tulkintaa. Kivipöytien rakenteessa ja ympäristössä esiintyvien eroavaisuuksien perusteella kivipöytää on tehty eri aikoina ja eri tarkoituksiin. Aineistosta saattaa kuitenkin olla mahdollista erottaa eri ryhmiä. Pronssikautiseksi tulkittujen Rauman Kylmäkorvenkallion kivipöytien lisäksi liittäisin pronssikauteen mahdollisesti

toisen, laakeiden kivipöytien ryhmän, lähinnä niiden kontekstin perusteella. Muita kivipöytää en kuitenkaan ajoitaisi pronssikautisiksi. Toinen kivipöytien ryhmä ovat historiallisen ajan louhintaan liittyvät rakenteet, joissa olennaista on kivipöydän jalkojen korkeus ja ympäristön louhintaan viittaavat piirteet. Uhrikivinä en Etelä-Suomen kivipöytää ainakaan tämän tutkielman perusteella pitäisi. On myös oma väkikivien ryhmä, ja kivipöytää tehtiin varta vasten voimien esittelyn vuoksi, mutta tämä ryhmä vaikuttaisi olevan alueellisesti rajautunut.

Vaikuttaisi siltä, että kivipöydistä aiemmin esitetty teoriat toteutuisivat joidenkin kivipöytien osalla paremmin kuin toisten. Laajempi aineisto tarjoaa mahdollisuuden soveltaa aiempia teorioita myös kohteisiin, joiden inventointi- ja tarkastusraporteissa ei kyseisiä tulkintoja ole otettu huomioon. Kivipöydistä on kuitenkin informaation vähäisyyden vuoksi mahdotonta esittää varmoja tulkintoja. Samalla yhdestä ja samasta kivipöydästä on myös monia mahdollisia tulkintoja. Kivipöytien ryhmittely perustuu niiden ominaisuuksissa esiintyviin eroavaisuuksiin ja samankaltaisuuksiin. Ryhmiä määrittelevät kuitenkin eri attribuutit, eikä yhden ominaisuuden perusteella ole mahdollista jaotella kivipöytää.

Tämän tutkielman aineiston kivipöydistä suurin osa on laakeita. Tämä saattaa tarkoittaa, että kivipöytää tehtiin mieluiten laakeista kivistä. Saattaa kuitenkin olla kyse myös siitä, että pyöreämämuotoiset kivipöydät joko jäivät helposti huomaamatta, tai sitten ne tulkitaan valmiimmin luontaisiksi. Samoin myös hyvin maanmukaiset, matalat kivipöydät saattavat etenkin runsaan kasvillisuuden seassa näyttää tavallisilta maakivistä. On siis mahdollista, että tiedossa olevien kivipöytien muotojakauma on kivipöytien huomattavuuden ja huomaamattaa jäämisen vääristämä.

Kivipöydän erottaminen muista uhrikivistä voi olla keinotekoista. Tämä on erityisen selvää Pohjois-Suomessa, missä jalallisia seitakiviä ei ole esimerkiksi Muinaisjäännösrekisteriin merkitty millään erityisellä tavalla. Jalallisten seitojen käytössä ei myöskään liene eroja muihin seitakiviin verrattuna. Toinen määrittelyongelma liittyy luontaisilta vaikuttaviin tai epämääräisiin kivipöytään. Riittääkö pelkkä pöytämäinen muoto muinaisjäännöslain mukaiseen suojeeluun? Jos kohteeseen ei liity mitään perimätietoa ja vaikuttaa olevan täysin luonnollinen, onko suojelu perusteltua? On tosin totta, että luontaisiakin kivirakennelmia on käytetty kulttitarkoituksiin, mutta kivipöytään ei kuitenkaan liity tällaista perimätietoa.

6. Lopuksi

Tarkastelin tässä tutkielmanmassa 31 kivipöydän rakennetta, lähiympäristöä ja niiden lähellä olevia muinaisjäännöksiä. Kivipöydistä aiemmin esitettyt tulkinnot vaikuttavat toteutuvan ainakin osan kivipöytien kohdalla. Pronssikautisiksi kulttikiviksi tulkitsemieni kivipöytien perusteluna on niiden suhde lähiympäristön pronssikautisiin hautaröykköihin. Historiallisen ajan louhintaan, tai pikemminkin rakennuskiven hankintaan, liittyvien kivipöytien kohdalla lähiympäristön lisäksi olennaista on kivipöydän jalkojen korkeus. Kivipöytien tulkitseminen uhrikiviksi ei ainakaan Etelä-Suomessa ole tämän tutkielman mukaan perusteltua. Näiden lisäksi osa kivipöydistä on niin sanottuja väkikiviä, joiden esiintyminen on mahdollisesti paikallista ja levintä suppeaa.

Lähdeaineistonä olevista inventointi- ja tarkastusraporteista nousi esiin kivipöydistä tehtyjen havaintojen erilaisuus. Kaikissa Muinaisjäännösrekisterin kivipöytien koko oli ilmoitettu, mutta esimerkiksi jalkojen koosta ja rakenteesta tehdyt havainnot ovat hajanaisempia. Tämä itsessään vaikuttaa aineiston käsittelyä ja kivipöytien vertailua keskenään. Esimerkiksi kivipöytien kivilajia oli tarkasteltu vain harvoissa kohteissa, joten tämä jäi täysin tämän tutkielman ulkopuolelle. Yhtenäisten havaintojen myötä kivipöytien jatkotutkimus olisi tehokkaampaa.

Kivipöytien tutkimusta on mahdollista jatkaa esimerkiksi tarkastelemalla niiden suhdetta eri alueiden kivikautiseen asutukseen. Tarkastelin kivipöytien suhdetta niiden lähiympäristön muinaisjäännöksiin, eikä yksikään ollut selkeästi kivikautisen asutuksen lähellä. Suuremmassa mittakaavassa monen kivipöydän alueella on kuitenkin viitteitä eri aikaisesta kivikautisesta asutuksesta ja toiminnasta. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten kivipöytien korkeus suhteutuu alueen kivikautisen asutuksen kanssa. Tämä ei kuitenkaan ollut tämän tutkielman puitteissa mahdollista.

Kihlakuntakertomusten perusteella kivipöytä vaikuttaisi olevan huomattavasti enemmän kuin mitä Muinaisjäännösrekisteriin on kirjattu. Tästäkin syystä tämä tutkielma ei kattanut kaikkia Suomen kivipöytää. Kihlakuntakertomuksissa mainitut kivipöydät saattavat muuttaa kivipöytien tulkintaa, mutta ne voivat myös olla ratkaiseva pala kivipöytätutkimuksessa.

Lähteet ja kirjallisuus

Tietokannat

Muinaisjäännösrekisteri, Museovirasto (<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki>)

Mj.rek.	Kohde
934500007	Alajärvi, Pyhävuori (uhrikivi)
90010019	Heinävesi, Vihtarinniemi (kivipöytä)
1000008781	Inari, Päälyskivi (kultti- ja tarinapaikka)
149010044	Inkoo, Brobacka (hautaröykkiö)
149010032	Inkoo, Högberget (hautaröykkiö)
1000014171	Jämsä, Herrojenpöytä (kiuas)
1000004247	Jämsä, Kirvessalmi 2 (kivipöytä)
1000014170	Jämsä, Taivassalo (kaskiröykkiö)
1000028206	Kaarina, Viperin torppa (torppa)
1000028194	Kaarina, Vähä-Viperin torppa (torppa)
909040021	Kouvola, Hautalanlampi (irtolöytöpaikka)
223040024	Lohja, Nybysåkern (irtolöytöpaikka)
444010029	Lohja, Ranta-Seppä (röykkio)
1000000274	Lohja, Uusi-Seppä (röykkio)
545000001	Närpiö, Trångberget N (kivipöytä)
854010073	Pello, Tervajängän kivi (kultti- ja tarinapaikka)
1000006369	Pudasjärvi, Rometölväs (kivipöytä)
1000025973	Siuntio, Mattholm (talonpohjat)
755010040	Siuntio, Sandfjärden (hautaröykkiö)
831010013	Taipalsaari, Ruusin Turasalo (kalliomaalaus)
831010017	Taipalsaari, Turasalon Linnavuori (muinaislinna)
1000006373	Tyrnävä, Kivimaanselkä 1 (röykkio)
835010008	Raasepori, Jättekasten 2 (hautaröykkiö)
1000030986	Raisio, Hepokankare (kivipöytä)

Opinnäytteet

Itäpaloo, Jaana 1989. *Raahen Piehingin jalallinen kivipaasi*. Yleisen arkeologian proseminalaritutkielma. Oulun yliopisto.

Arkistolähteet

Museoviraston arkisto

Anttila, Marja 2003. Kaarina Lemunniemi. Muinaisjäännösinventointi 2003.

Brusila, Heljä 2003. Lieto, Villavuori. Tarkastuskertomus.

Castrén, J.W. 1886. Kertomus Haapajärven kihlakunnan muinaisjäännöksistä.

Kihlakuntakertomuksen muistiinpanot.

Hyttinen, Marika & Oikarinen, Teija & Rajala, Anu 2001. Tyrnävän inventointi 5.6.
-3.7.2000 ja 15.8., 21.8.2001.

Itkonen, Kerttu 1961. Rauman maalaiskunnan kiinteät muinaisjäännökset.
Inventointikertomus.

Itäpaloo, Jaana 2015. Sarvankankaan tuulivoimapuiston sähkönsiirtoreitin
arkeologinen inventointi.

Jansson, Henrik & Latikka, Jaakko 2003. Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja
rannikkoalueiden inventointi 2002-2003.

Katiskoski, Kaarlo 1997. Karjalohjan inventointi.

Kelola-Mäkeläinen, Hanna & Schulz, Hans-Peter 2010. Taivalkoski pohjoisosaa
kulttuuriperintöinventointi 2010. Osa 1.

Lagerstedt, John 2015. Raportti kivipöydän arkeologisesta tarkastuksesta elokuussa
2015.

Laulumaa, Vesa 2014. Siunton kunnan arkeologinen inventointi 24.9.-5.11.2014.

Laurén, Juha 1993. Inkoo. Kaava-alue inventointi 1993.

Lehtonen, Kaisa & Risla, Pentti 2007. Historiallisen ajan kivipöytien tarkastus.

- Lönnbohm, O. A. F. 1884. Kajaanin kihlakuntakertomus osa 1/2.
Kihlakuntakertomuksen muistiinpanot.
- Moisanen, Jukka 1993. Historiallisen ajan kivirakenteen tarkastus.
- Näränen, Jari 2017. Kuloistenniitty. Asemakaava ja asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi 2.-12.5.2017.
- Okkonen, Jari 2001. Syöte Life -alueen arkeologinen inventointi.
- Pesonen, Petro 1991. Fibula ry:n inventointi Lohjan kunnassa 1991.
- Poutiainen, Hannu & Sepänmaa, Timo & Jussila, Timo 2005. Jämsä. Päijänteen rantayleiskaava-alueen muinaisjäännös inventointi 2005.
- Pukkila, Jouko & Pietikäinen, Taina & Joensuu, Johanna 2016. Kaarina. Lemunniemi. Arkeologinen täydennys inventointi suomen sodan aikaisella taistelupaikalla.
- Sarkkinen, Mika 1998. Ii. Inventointi 1998.
- Sarkkinen, Mika 2004. Tyrnävä. Inventointi.
- Sarkkinen, Mika 2005. Pudasjärvi Rometölväs, pöytäkivien tarkastus.
- Sarkkinen, Mika 2010. Pyhäjärvi, Kaakkomäki itä. Tarkastuskertomus.
- Seppä, Johanna 2002. Valkealan arkeologinen inventointi.
- Taivainen, Jouni 2008. Tammisaari Tenhola 2008. Rantakaavainventointi.
- Talwinen, K. K. 1881. Muinaisjäännöksiä Jämsän kihlakunnasta.
Kihlakuntakertomuksen muistiinpanot.
- Uino, Pirjo 1997. Taipalsaari Kirkonkylä Ruusin Turasalo. Arkeologisen kohteen tarkastus.
- Viljanmaa, Sami 2008. Iin Asemakylän osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi 20.-31.10.2008.

Painetut lähteet

- Baudou, Evert 1968. *Forntida bebyggelse i Ångermanlands kustland. Arkeologiska undersökningar av ångermanländska kuströsen*. Stockholms universitet. Örnsköldsvik.
- Carpelan, Christian 2003. Inarilaisten arkeologiset vaiheet. Veli-Pekka Lehtola (toim.) *Inari. Aanaar. Inarin historia jääkaudesta nykypäivään*. Inarin kunta. Oulu. 28–95.
- Glückert, Gunnar 1994. Maankohoamisen arvioiminen Itämeren jääkauden jälkeisen rannansiirtymisen avulla Suomessa. *Maankohoaminen, neotektoniikka ja Itämeren rannansiirtyminen Suomessa. Maaperägeologian jatkokoulutus 11.4.1994*. Turun yliopiston maaperägeologian osaston julkaisuja 78. Turku. 62–76.
- Harva, Uno 1948. *Suomalaisten kansanuskos*. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo.
- Itkonen, T. I. 1948. *Suomen lappalaiset vuoteen 1945*. Toinen osa. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo.
- Kivikoski, Ella 1966. *Suomen kiinteät muinaisjäännökset*. Tietolipas 43. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Niukkanen, Marianna 2009. *Historiallisten ajan kiinteät muinaisjäännökset. Tunnistaminen ja suojuelu*. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3. Museovirasto.
- Nordman, Carl Axel 1968. *Archaeology in Finland before 1920. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918*. 14a. Finnish Society of Sciences. Helsinki.
- Ollinen, J. F. 1896. Muinaismuistoja Kuortaneen kihlakunnan eteläisestä puolesta. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja XV*. Helsinki. 1–100.
- Paasonen, Julius 1889. Muinaisjäännöksiä ja -Muistoja Mikkelin kihlakunnassa. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja X*. Helsinki. 91–177.

Pelkonen, Antero 1902. Entis-ajan muistoja Rantasalmen kihlakunnasta. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja* XXII. Helsinki. 1–385.

Poutiainen, Hannu & Siljander, Eero 2010. Kuppikivet ja muinaiset uskomukset.

Hannu Poutiainen (toim.) *Hirviveneestä hullukaaliin. Muinaisuskomukset arkeologisen aineiston tulkinnassa*. Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirja 2008–2009. Hämeenlinna. 102–110.

Salo, Unto 1981. *Satakunnan historia I,2. Satakunnan pronssikausi*. Satakunnan Maakuntaliitto r.y. Rauma.

Saxén, Ralf 1919. *Suomalaisten muinaisusko*. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo.

Takala, Eetu Esa 1897. Muinaismuistoja Pietarsaaren kihlakunnan suomalaisesta osasta. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja* XVII. Helsinki. 101–332.

Tallgren, A. M. 1918. *Suomen esihistorialliset ja ajaltaan epämääräiset kiinteät muinaisjäännökset*. Suomen muinaismuistoyhdistys. Helsinki.

Tallgren, A. M. 1920. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen 50-vuotiskertomus. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja*. XXX:3. Helsinki.

Wallin, Väinö 1894. Kertomus Hollolan kihlakunnan muinaisjäännöksistä. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja* XIV. Helsinki. 153–238.

Wegelius, H. 1878. Muinaisjäännöksiä Kuopion kihlakunnassa. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja* III. Helsinki. 109–143.

Ylikangas, Heikki 1973. Lohjalaisten historia Ruotsin vallan vuosisatoina. Heikki Ylikangas & Ari Siiriäinen (toim.) *Lohjalaisten historia 1*. Suomalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino Oy. Helsinki. 51–517.

Äikäs, Tiina 2011. *Rantakivistä tuntureille. Pyhäät paikat saamelaisten rituaalisessa maisemassa*. Studia archaeologica septentrionalia 5. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys r.y. Tornio.

LIITE 1.

Taulukko Muinaisjäännösrekisterissä olevasta aineistosta.

Kohde	Mj.rek.	Pöydän koko (cm)	Pöydän muoto	Horisontaali	Jalkojen koko (cm)	Rakenteen korkeus (cm)	Jalka koostuu useasta kivistä	Jalkojen määrä	Korkeus merenpinnasta	Lähteet
I Ii, Rautiatesilta NW	139010031	195x160x80	Pyöreä		15	95		4	10 m mpy	Viljanmaa 2008; Sarkkinen 1998: 69
2 Inkoo, Nyängen	149010054	250x250x30	Laakea	x	n. 30	n. 60	x	4	25 m mpy	Laurén 1993: 50, 118
3 Kaarina, Ala-Lemu 2	1000015312	150x90x25	Laakea, epäm.	x	n. 20	n. 45		3 ja kallio	25 m mpy	Pukkila <i>et al.</i> 2016: 25-26; Leppänen tarkastus
4 Kaarina, Lund	1000015311	180x110x20	Laakea	x	-	-		3	15 m mpy	Anttila 2003: 27
5 Kaarina, Sarapisto	1000015314	160x60-80x30	Epämääräinen		25	55		3	20 m mpy	Leppänen tarkastus
6 Kouvola, Hansaarenmäki	909010012	200x150x30	Laakea	x	n. 25	n. 55		2 ja kallio	95 m mpy	Seppä 2002: 103, 128
7 Lieto, Villavuori	1000004244	245x150x10-25	Laakea		30-35	40-60	x	3	67,50 m mpy	Brusila 2003
8 Lohja, Jätinpöytä	223010022	300x100	Laakea, epäm.	x	-	-		3	82,5 m mpy	Katiskoski 1997: 41, 134
9 Lohja, Uusi-Hontti	444010030	190x70x27	Laakea, tasapaksu	x	23	50		2 ja kallio	50 m mpy	Pesonen 1991: 89, 127
10 Porvoo, Kalvön kivipöytä	1000027137	215x130x15-25	Laakea, tasapaksu	x	30	45-65	x	7	15 m mpy	Lagerstedt 2015
11 Pyhäjärvi, Kaakkomäki itä	1000020961	70x50x25, 65x44x40	Pyöreä		25-30	-		3	-	Sarkkinen 2010
Raahe, Honganmaja		130x85-								
12 Haarainlampi	678010055	100x38	Pyöreä		-	n. 50	x	-	62,50 m mpy	Itäpaloo 2015: 19-21
13 Raasepori, Jättekasten	835010045	200x100x15	Laakea	x	-	-		-	45 m mpy	Jansson & Latikka 2003: 35
14 Rauma, Kylmäkorvenkallio	684010037									
Kivipöytä 1		100x80x35	Pyöreä		-	n. 70	x	3	20-30m mpy	Itkonen 1961. 21, 63
Kivipöytä 2		130x60x30	Pyöreä		55	n. 85		6?	20-30m mpy	

Kohde	Mj.rek.	Pöydän koko (cm)	Pöydän muoto	Horisontaali	Jalkojen koko (cm)	Rakenteen korkeus (cm)	Jalka koostuu useasta kivistä	Jalkojen määrä	Korkeus merenpinnasta	Lähteet	
15 Siuntio, Störvik Sandviken	755000006	250x100	Laakea, tasapaksu	-	-	-	-	2 ja kallio	10 m mpy	Moisanen 1993; Laulumaa 2014: 588	
Taipalsaari, Ruusin Turasalo								3 (2 ehjää)			
16 2	831010035	130x90x30	Laakea, tasapaksu	3x20	n. 70	x	ja kallio	100 m mpy	Uino 1997		
17 Taivalkoski, Haapovaara	1000024806										
Kivipöytä 1		200x150x40	Laakea, epäm.	-	n. 60	-	3	357 m mpy	Kelola-Mäkeläinen & Schulz 2010: 15-16		
Kivipöytä 2		200x120x70	Pyöreä	-	n. 80	-	3 ja kallio	357 m mpy			
18 Taivalkoski, Pyhitys 1	1000024807	300x200x200	Pyöreä	-	200	-	3	305 m mpy	Kelola-Mäkeläinen & Schulz 2010: 15-16		
19 Tyrnävä, Kivimaanselkä 2	1000006374	270x180	Laakea, epäm.	-	65	-	3 tai 4	52,5 m mpy	Hyttinen <i>et al.</i> 2001: 40		
20 Vöyri, Kasakhällorna	1000009695	n. 200	Laakea, epäm.	x	-	-	x	3	35 m mpy	Lehtonen & Risma 2007	

Taulukko kihlakuntakertomuksissa olevasta aineistosta.

Kohde	P (ETRS-TM35FIN), arvio	I (ETRS-TM35FIN), arvio	Pöydän koko (cm)	Pöydän muoto	Jalkojen koko (cm)	Rakenteen korkeus (cm)	Jalka koostuu useasta kivistä	Jalkojen määrä	Lähteet
21 Pyhäjärvi, Haukilammet	7038471	449652	-	Laakea	-	-	-	-	Castren 1886: 38
22 Orivesi, Löytäneenlahti	6837266*	378371*	-	Laakea	-	-	-	-	Talwinen 1881: 29
23 Orivesi, Kokkila	6848119*	367967*	150-90x120	-	-	-	-	-	Talwinen 1881: 29
24 Jämsä, Edessalo Jämsä, Taivassalo	6845184*	413879*	300	Laakea, tasapaksu	-	-	-	-	Talwinen 1881: 45
25 Herrainpöytä	6854122	421119	-	Laakea	-	-	-	-	Talwinen 1881: 45
26 Kuopio, Honkamäki	6983059	539731	540x360x60-90	Laakea	75	135-165	x	3	Wegelius 1878: 114
27 Veteli, Puusaari Kangasniemi, Nuija-Heikin väkikivi	7044389*	339845*	250x150-200x75	Laakea?	n. 25	n. 100	-	3-4?	Takala 1897: 221
28 Kangasniemi, Otto	6884045	476320	120x60x75	-	-	-	-	-	Paasonen 1889: 146
29 Aatunpojan väkikivi	6891331	467987	-	-	-	-	-	-	Paasonen 1889: 146

* Koordinaatit viittaavat kohteen lähellä olevaan, kihlakuntakertomuksessa mainittuun maamerkkiin, koska itse kohdetta ei pystytty paikantamaan tarkemmin.

LIITE 2. Muinaisjäännösrekisterin kivipöytien kuvat

1. II, Rautatiesilta NW

mj.rek. 139010031

Viljanmaa 2008.

2. Inkoo, Nyängen

mj.rek. 149010054

Laurén 1993.

Laurén 1993.

Laurén 1993.

3. Kaarina, Ala-Lemu 2

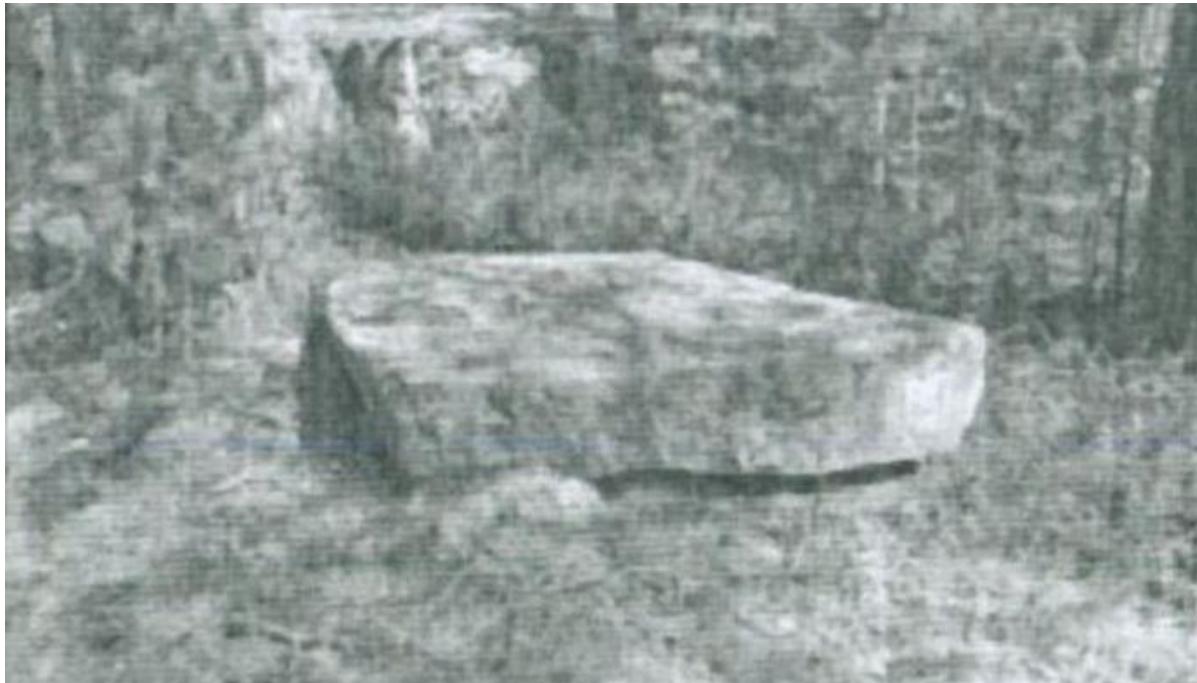
mj.rek. 1000015312

Leppänen 2018.

4. Kaarina, Lund

mj.rek. 1000015311

Anttila 2003.

5. Kaarina, Sarapisto

mj.rek. 1000015314

Leppänen 2018.

6. Kouvola, Hansaarenmäki

mj.rek. 909010012

Seppä 2002.

7. Lieto, Villavuori

mj.rek. 1000004244

Brusila 2003.

8. Lohja, Jätinpöytä

mj.rek. 223010022

Katiskoski 1997.

9. Lohja, Usi-Hontti

mj.rek. 444010030

Pesonen 1991.

10. Porvoo, Kalvön kivipöytä

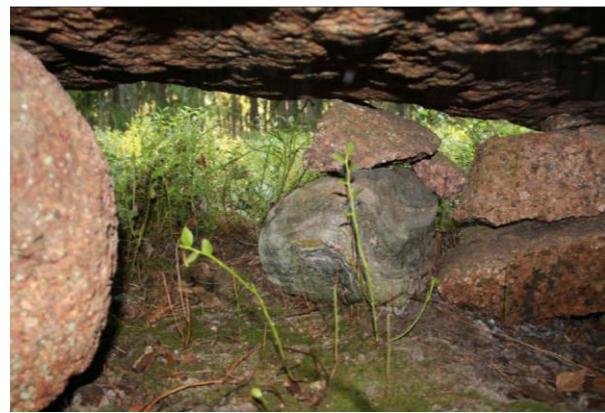
mj.rek. 1000027137

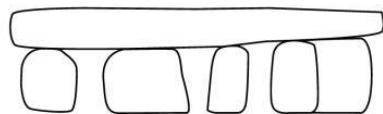
Lagerstedt 2015.

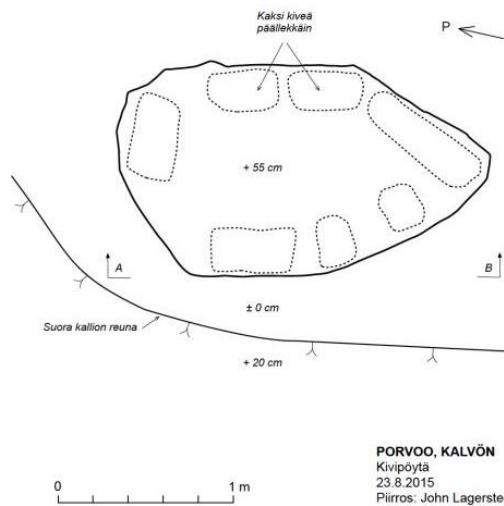
Lagerstedt 2015.

Lagerstedt 2015.

Länsiprofili (leikkauks AB, itäreunan jalkakiviä ei ole piirretty)

PORVOO, KALVÖN
Kivipöytä
23.8.2015
Piirros: John Lagerstedt

11. Pyhäjärvi, Kaakkomäki itä

mj.rek. 1000020961

Ei kuvaaa.

12. Raahe, Honganmaja Haarainlampi

mj.rek. 678010055

Itäpalo 2015.

Itäpalo 2015.

13. Raasepori, Jättekasten

mj.rek. 835010045

Ei kuvaaa.

14. Rauma, Kylmäkorvenkallio

mj.rek. 684010037

Kivipöytä 1. Itkonen 1961.

Kivipöytä 2. Itkonen 1961.

15. Siuntio, Störsvik Sandviken

mj.rek. 755000006

Laulumaa 2014.

16. Taipalsaari, Ruusin Turasalo 2

mj.rek. 831010035

Uino 1997.

Uino 1997.

Uino 1997.

17. Taivalkoski, Haapovaara

mj.rek. 1000024806

Kivipöytä 1. Kelola-Mäkeläinen & Schulz
2010.

Kivipöytä 2. Kelola-Mäkeläinen & Schulz
2010.

18. Taivalkoski, Pyhitys 1

mj.rek. 1000024807

19. Tyrnävä, Kivimaanselkä 2

mj.rek. 1000006374

Hyttinen et al. 2001.

20. Vöyri, Kasakhällorna

mj.rek. 1000009695

Lehtonen & Risla 2007.